

НОХЧИЙН МЕТТАН

пачхьалкхан коьрта экзамен дIайахьарна лерина чулацаман элементийн а,

дешархой кийча хиларан тIегIанан лехамийн а

кодификатор

Нохчийн меттан пачхьалкхан коьрта экзамен дIайахьарехь коьртачу йукьарчу дешаран коьрта дешаран программа Iаморан жамIаш толлучу лехамийн а, чулацаман элементийн а кодификатор талламан лараран коьчалийн (кхин дIа – ТЛК) чулацаман а, дIахIоттам а билгалбечу документех цхьаь йу. Кодификатор – иза коьртачу йукьарчу дешаран коьрта дешаран программа Iаморан жамIаш толлучу лехамийн а, толлучу чулацаман элементийн а системе балийна ларам (перечень) бу, шена чохь хIора декъана билгалыйна код а йолуш.

Кодификаторо гойту коьртачу йукьарчу дешаран федеральни пачхьалкхан дешаран стандарт (приказ Минобрнауки России от 17.12.2010 № 1897;

«О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования», утвержденный приказом Минобрнауки России от 17.12.2010 № 1897 (приказ Минобрнауки России от 31.12.2015) нохчийн меттан коьртачу йукьарчу дешаран пачхьалкхан стандартан Федеральни компонента цхьаьнайар (приказ Минобрнауки России от 05.03.2004 № 1089 «Об утверждении Федерального компонента государственных стандартов начального общего, основного общего и среднего (полного) общего образования»).

Кодификатор шина декъах лавтта:

– 1-ра дакъа. «НОХЧИЙН МЕТТАН коьртачу йукьарчу дешаран коьрта дешаран программа карайерзоран тIегIанан лехамийн ларам (перечень)»;

– 2-гIа дакъа. «НОХЧИЙН МЕТТАН пачхьалкхан коьртачу экзаменехь толлучу чулацаман элементийн ларам».

Кодификатор йукъа ца балийна пачхьалкхан жамІдаран аттестацехъ талла йиш йоцу коьртачу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа карайерзоран тІегІанан лехамаш а, чулацаман элементаш а.

1-ра дакъа. НОХЧИЙН МЕТТАН коьртачу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа карайерзоран тІегІанан лехамийн ларам

Нохчийн меттан коьртачу йукъарчу дешаран пачхьалкхан стандартан Федеральни компонентан буха тІехъ арахецаархой ПКЭ-на кийча хиларан тІегІанан лехамаш а, ФПДС-ан буха тІехъ коьртачу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа карайерзоран тІегІанан лехамаш а цхьаьнабогІуш бу.

Декъа н код	Толлучу лехаман код	Нохчийн меттан коьртачу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа карайерзоран тІегІанан экзаменационни белхан тІедахкарша толлу лехамаш (КЙД ФПДС-н буха тІехъ)
1		<i>Барта а, йозанан а къамелан гІуллакхдаран тайп-тайпана некъаш кхиор (ладогІар, йешар, йоза, барта а, йозанан а коммуникацин вайзаманан гІирсийн гІоьнца тІекаре)</i>
	1.1	нохчийн маттахъ йешаран хаарш кхиор (Іаморан, довзаран, хьажаран), йешначу коьчалан чулацам тобар, ткъа иштта, текстан коьрта ойла, кхетамаш схьакъасто хаар, тІечІагІдаран а, суртхІотторан а гІирсийн маххадор
	1.2	ладогІаран тайп-тайпана некъаш карадерзор (кхоччуш кхетарца а, коьртачу чулацамах кхетарца а, оьшу хаамаш схьахаржа хаарца а)
	1.3	хьалха хІоттийнчу Іалашоне а, уьйр лелоре а хьаьжжана, тайп-тайпанчу текстан аларш кхолла хаар (хІоттийнчу хаттарна тІечІагІдаран жоп, изложени, сочинени, аннотаци, план, и. д. кх.)
2		<i>Нохчийн меттан коммуникативни-эстетически таронех пайдаэцар</i>
	2.1	фонетикин суртхІотторан гІирсийн коьртачу тайпанийн къастор а, характеристика а

	2.2	лексикин суртхІотторан гІирсийн коьртачу тайпанийн къастор а, характеристика а (эпитет, метафора, олицетворени, дустар; фразеологизм, синонимаш, антонимаш, омонимаш)
	2.3	синтаксисан суртхІотторан гІирсийн коьртачу тайпанийн къастор а, характеристика а (дустаран карчам)
3		<i>Маттах, цуьнан дакъойх, категорех долу Іилманан хаарш шордар а, системе далор а; цуьнан тІегІанан а, дакъойн а уьйрах кхетар; лингвистикин коьрта кхетамаш караберзор</i>
	3.1	маьІне а, коьртачу грамматически билгалонашка а хьаьжжана, коьрта а, гІуллакхан а къамелан дакъош, церан кепаш билгалйахар
	3.2	цІердешнийн, билгалдешнийн, цІерметдешнийн, терахьдешнийн, куцдешнийн тайпанаш а, церан морфологически билгалонаш а къастор
	3.3	хандешнаш, причастеш, деепричастеш а, церан морфологически билгалонаш а къастор
	3.4	дештІаьхьенаш, дакъалгаш, хуттургаш, церан тайпанаш къастор
	3.5	Айдардешнийн тайпанаш, церан грамматически башхаллаш къастор
4		<i>Дешан тайп-тайпана анализ йаран а, дешнийн цхьаьнакхетаран, предложенин синтаксически анализ йаран а хаарш кхоллар</i>
	4.1	дешан аьзнийн хІоттам билгалбаккхар, дакъошка нийса декъар, дешан аьзнийн характеристика
	4.2	дешан а, масех маьІна долчу дешан а, стилистически башхалла йолчу дешан а лексически маьІна а, царах пайдаоьцу меттиг а билгалйаккхар, синонимаш, антонимаш йалор
	4.3	дешан дошкхолладаларан, грамматически, маьІнин анализ йаран буха тІехь дош морфемашка декъар
	4.4	коьрта а, гІуллакхан а къамелан дакъойн морфологически таллам бар; йукъара грамматически маьІнин, коьртачу къамелан дакъойн морфологически билгалонийн характеристика, церан синтаксически гІуллакх билгалдаккхар
	4.5	предложенин коьртаза меженаш, тІедерзарш, йукъадало дешнаш къастор
	4.6	предложенин синтаксически анализ кхочушйар, предложенехь коьртачу къамелан дакъойн синтаксически гІуллакх къастор

	4.7	текстан анализ а, текстан коьрта билгалонаш йовзар а; тема а, коьрта маъна а, коьрта дешнаш а, микротемаш а къастор, текст абзацашка йекъар, текстан композиционни элементаш хаар
	4.8	къамелан гIуллакхан-маънин тайпанаш а, текст меттан функционални тайпанех цхьаь хилар а къастор, иштта тайп-тайпанчу кепехь тексташ кхоллар, цера дIахIоттаран норманаш ларйар
	4.9	уьйран тайпанаш, текстехь предложенийн уьйрийн маънин, лексически, грамматически гIирсаш къастор, царах пайдаэца Iалашо хилар
5		<i>Литературни меттан коьрта норманаш а (лексически, грамматически, орфографически, пунктуационни, стилистически), къамелан оздангаллин норманаш а карайерзор; къамелехь барта а, йозанан а аларш кхолларехь меттан норманех пайдаэцар карадерзор</i>
	5.1	бакьо лахар а, дешнаш нийсайаздарехь бакьонех пайдаэцар а
	5.2	цхьалхечу а, чолхечу а предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, диалогехь, цитированехь сацаран хьаьркаш хIитторан бакьонех пайдаэцар
	5.3	цIердешнийн, билгалдешнийн, цIерметдешнийн, терахьдешнийн, хандешнийн кепаш шайн барамца хийцар
	5.4	бартбарехь а, урхаллехь а, деепричастин карчамца йолу предложени йалорехь а, текстан дакъош, предложенеш вовшахтосуш, цIермет-дешнех пайдаэцарехь а, хуттургийн гIоьнца предложенеш хIитторехь а грамматически норманаш ларйар

2-гIа дакъа. НОХЧИЙН МЕТТАН пачхьалкхан коьртачу экзаменехь толлучу чулацаман элементийн ларам

Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменехь толлучу а, коьртачу йукъарчу дешаран Герггарчу коьртачу дешаран программа гIехьажийна йолчу а чулацаман элементийн ларам нохчийн меттан коьртачу йукъарчу дешаран пачхьалкхан стандартан Федеральни компонентан «Коьртачу дешаран программийн чулацаман Iамо декхар долу лаххара барам» декъан чулацамца цхьаьнабогIуш бу.

Декъа н код	Толлучу элементан код	Нохчийн меттан экзаменационни белхан тӀедахкарша толлучу чулацаман элементаш (КӀД ФПДС-н буха тӀехь)
1		Фонетика
	1.1	Къамелан абзнаш
	1.2	Дешан фонетически анализ
	1.3	Озан а, элпан а дозуш хилар
	1.4	Фонетикин графикаца а, орфографица а, йолу уьйр
2		Лексика а, фразеологи а
	2.1	Цхъа маьӀна долу а, масех маьӀна долу а дешнаш; дешан нийса а, тардина а маьӀна
	2.2	Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш
	2.3	Архаизмаш, историзмаш, неологизмаш. Нохчийн лексикех пайдаэцаран гуо. Бакъ нохчийн а, тӀеэцна а дешнаш
	2.4	Фразеологизмаш а, церан билгалонаш а
	2.5	Дешан лексически анализ
3		Морфемика а, дошкхолладалар а
	3.1	Дешан хӀоттам
	3.2	Дешан морфемни анализ
	3.3	Дошкхолладаларан коьрта некъаш
	3.4	Дешан дошкхолладаларан анализ
	3.5	Нийсайаздарехь дошкхолладаларх а, дешан хӀоттамах а долчу хаарех пайдаэцар
4		Грамматика. Морфологи
	4.1	Коьрта къамелан дакъош. ХӀора коьрта къамелан декъан морфологически а, синтаксически а билгалонаш
	4.2	Гуллакхан къамелан дакъош
	4.3	Дешан морфологически анализ
	4.4	Тайп-тайпанчу къамелан дакъойх кхоллайелла омонимаш
	4.5	Нийсайаздарехь морфологех долчу хаарех пайдаэцар
5		Грамматика. Синтаксис
	5.1	Дешнийн цхъаьнакхетар синтаксически дакъа санна, цуьнан тайпанаш
	5.2	Аларан Ӏалашоне хъаьжжана, предложенийн тайпанаш
	5.3	Предложениян грамматически лард. Предложениян коьрта а, коьртаза а меженаш. Сказуемин тайпанаш
	5.4	Цхъалхечу предложенийн дӀахӀоттаман кепаш (цхъанахӀоттаман а, шинахӀоттаман а, йаьржина а, йаржаза а, йуьззина а, йуьззина йоцу а)

	5.5	Предложенин цхъанатайпана меженаш, предложенин шакъаьстина меженаш; тІедерзарш; йукъадало дешнаш
	5.6	Чолхечу предложенийн тайпанаш
	5.7	Чолхечу предложенерчу дакъойн синтаксически йукъаметтигаш билгалйахаран гІирсаш
	5.8	Тайп-тайпанчу уьйрашца йолу чолхе предложенеш
	5.9	Кхечун къамел довзийтаран кепаш
	5.10	Цхъалхечу а, чолхечу а предложенин синтаксически анализ
	5.11	Текстах кхетам, текстан коьрта билгалонаш (къастор, маьІнин цхъаалла, йозуш хилар, дерзор). Текста йукъара уьйран гІирсаш
	5.12	Нийсайаздарехь синтаксисах долчу хаарех пайдаэцар
6		Орфографи
	6.1	Орфографи. Орфограммех кхетам
	6.2	Морфемин хІоттамехь мукъачу, мукъазчу а элпийн нийсайаздар
	6.3	Ъ, Ъ нийсайаздар
	6.4	Тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнаш цхъаьна а, дефисца а, къаьстина а йаздар
	6.5	Тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнашца ЦА, МА цхъаьна а, къаьстина а йаздар
	6.6	Шала мукъаза элпаш
7		Пунктуа̀ци
	7.1	Пунктуа̀ци. Сацаран хъаьркаш а, церан функцеш
	7.2	Цхъалхечу предложенехь сацаран хъаьркаш
	7.3	Чолхечу предложенехь сацаран хъаьркаш
	7.4	Ма-дарра къамелехь а, цитаташкахь а, диалогехь а сацаран хъаьркаш
8		Къамел
	8.1	Мотт а, къамел а. Къамелан тІекаре. Къамелан тайпанаш (барта а, йозанан а). Къамелан кепаш (монолог, диалог, полилог)
	8.2	Меттан къамелан а, функционални стилийн а (Гилманан, публицистически, официальни-гІуллакхан), исбаьхьаллин литературин меттан а коьрта башхаллаш
	8.3	Текст къамелан гІуллакхдаран сурсат. МаьІнин цхъаалла а, текстан коммуникативни тІехъажам: тема, проблема, идей; коьрта а, коьртаза а хаамаш

	8.4	Текстан функционални-маълумин тайпанаш (дийцар, суртхӀоттор, ойлайар)
	8.5	Текстан анализ
	8.6	Сочиненеш, кехаташ, кхечу жанрийн тексташ йазйар
9		<i>Меттан норманаш</i>
	9.1	Дош дӀааларехь коьрта норманаш (мукъачу аьзнийн дӀаалар, мукъазчу аьзнийн дӀаалар билгалден норманаш)
	9.2	Вайзаманан нохчийн литературин меттан коьрта лексически норманаш (цуьнан лексически маълумица догӀуш, дашах пайдаэцаран норманаш, къамелехь омонимаш, антонимаш, синонимаш масех маълума долу дешнаш къастор; лексически цхьаьнадалоран норманаш и. д. кх.)
	9.3	Нохчийн литературин меттан коьрта морфологически норманаш (цӀердешнийн, билгалдешнийн, терахьдешнийн, цӀерметдешнийн, хандешнийн, причастийн, деепричастийн кепаш кхоллайаларан норманаш)
	9.4	Вайзаманан нохчийн литературин меттан коьрта синтаксически норманаш (цхьанатайпанчу меженех пайдаэцаран норманаш; чолхе-цхьаьнакхетта предложенеш хӀитторан норманаш; чолхе-карачу предложенехь къастаман тӀетухучу предложенин меттиг; кхачаман тӀетухучу предложеница чолхе-кара предложенеш хӀитторан норманаш; хуттургаш йоцу чолхе предложенеш хӀитторан норманаш; ма-дарра а, лач а къамелаца предложенеш хӀитторан норманаш)
10		<i>Нохчийн къамелан исбаьхьалла</i>
	10.1	Исбаьхьаллин текстан башхалла
	10.2	Нохчийн меттан а, къамелан а коьрта суртхӀотторан гӀирсаш, къамелехь царах пайдаэцар (метафора, эпитет, дустар, олицетворени)
	10.3	Фразеологизмаш къамелан суртхӀотторан гӀирсаш санна
11		<i>Тайп-тайпанчу стилехь а, жанрехь а йолу тексташ информационни кечйар</i>
	11.1	Текст информационни йухакечйар (план, конспект, аннотаци)
	11.2	Йешаран тайп-тайпана кепаш (Ӏаморан, йовзаран, хьажаран), дешаран книгица а, Интернет ресурсаш йукъа а

		лоцуш, кхиболчу информационни хаамашца а болх баран кепаш
	11.3	ЛадобгІначу йа йешначу текстан чулацам схъабийцар (ма-йарра, йацйина, хаържина)